

Mərziyyə Nəcəfova

filologiya elmləri doktoru

Vətən müharibəsi - poeziyada döyüşçü obrazı

Qarabağ müharibəsi başlanan gündən xalqımızın fədakar, qəhrəman oğulları vətənə ləyaqətlə xidmət göstərmiş, Azərbaycanın suverenliyi uğrunda mərdliklə, rəşadətlə vuruşmuşlar. Müasir Azərbaycan poeziyası Qarabağ müharibəsində böyük qəhrəmanlıq, igidlik göstərmiş övladlarımızın bədii obrazını yaratmağa çalışmışdır. Ümumiyyətlə, qəhrəman kimdir, o necə olmalıdır, - sualı ədəbiyyatımızı hər zaman düşündürmüşdür. Bu xüsusda Yəhya Seyidovun “Qəhrəman və həyat” məqaləsində gəldiyi qənaətlər maraqlıdır: “Zəhmətkeşlər, namuslu adamlar üçün qəhrəman o adamdır ki, həlledici anda cəmiyyətin mənafeyinə tələb etdiyi kimi hərəkət etsin, lazım gələndə öz şəxsi rahatlığını və faydasını xalqın mənafeyi naminə qurban verməyi bacarsın; hər cür məhdud eqoizmə, xırda hisslərə nifrət edərək səadətini xalqın xoşbəxtliyində görsün.

Bu mübariz qəhrəmanlar, əsasən, mübarizənin ön xəttində, qüvvələrin və hisslərin gərginliyi tələb edilən anlarda özlərini daha aydın göstərirlər”.

Bu mənəvi keyfiyyətlər Qarabağ mövzusunda yazılmış poeziya nümunələrində qəhrəman döyüşçü obrazlarının səciyyəvi xarakteri, müsbət xüsusiyyətləri sayılır desək, zənnimizcə yanılmarıq. Şairlərimiz bu qəhrəmanların ən nəcib mənəvi keyfiyyətlərini tərənnüm etmiş, onların keçdikləri döyüş yolunu yüksək

qiymətləndirmişlər.

1992-ci ildən etibarən poeziyanın işlənən mövzularından biri də qəhrəman, döyüşçü obrazı olmuşdur. Doğrudur, məlum mövzu publisistik əsərlərdə daha aktiv idi. Ancaq poeziyada – əsasən də poemalarda qəhrəman döyüşçü obrazını müşahidə etmək olurdu. Bəzi publisistik yazılarda müəllif qəhrəman haqqında danışarkən o qəhrəmanın xarakterini, daxili aləmini vermək üçün nəzmə üstünlük verirdi. Bu hala demək olar ki, yüzlərcə bölgə qəhrəmanları haqqında yazılan kitblarda rast gəlinirdi. Xüsusi ilə Abdulla Qurbaninin qəhrəmanlar haqqında yazdığı, “Ana, Murovdan gəlirəm”, “Murovdağ qartalları” kitablarında çox rast gəlinirdi. “Millətin oyaq gecəsi”, “Koroğlu dastanı” kitablarında isə Azərbaycan əsgərlərinin qəhrəmanlığı poetik anlamda əks etdirilmişdi. Poeziyasında qəhrəman, döyüşçü obrazını əks etdirən şairlərdən biri də Ələmdar Quluzadədir. Onun qələmə aldığı sosial-psixoloji poeziya nümunələri ilə yanaşı, vətənpərvərliyi, qəhrəmanlığı tərənnüm edən epik əsərləri də bu günümüz və sabahımız üçün qiymətlidir. Tədqiqatçılar, çox haqlı olaraq, şairin 2006-

Qarabağ Azərbaycandır!

cı ildə işıq üzü görən “Qadan mənə, Qarabağ” kitabına daxil etdiyi silsilə poemalarını – “Qarabağ oyunu”, “Şəhid şəhər”, “Şəhid bacısı”, “Alay komandiri”, “İlmələrin dastanı” əsərlərini “Müasir dövrün Qarabağnamələri” adlandırırlar.

Gələcək nəsillər Qarabağ hadisələrini tarixdən çox, Ələmdar Quluzadənin “Qarabağnamə”sindən öyrənə bilərlər, erməni neofaşistlərinin günahsız soydaşlarımızın başlarına açdığı oyun və müsibətləri, öz aramızdakı vətən xainlərimizin şərəfsiz əməlləri barədə dərin məlumatları bu əsərdən əxz etməyə müvəffəq olarlar.

Şairin “Alay komandiri” əsəri poeziyamızda qəhrəman döyüşçü obrazının uğurlu təsvirinə nail olan bədii nümunə kimi çox dəyərlidir. Müəllif 1998-1999-cu illərdə qələmə aldığı iri həcmli bu epik poemasını Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı, polkovnik-leytenant Şirin Mirzəyevin və vətən uğrunda döyüşlərdə şəhid olan igid və cəsur oğullarımızın əziz, unudulmaz xatirəsinə həsr edib. Şirin Mirzəyev cəbhəyə könüllü yollanan, Ağdam uğrunda gedən döyüşlərdə igidliklər göstərən bir döyüşçüdür. O, kiçik, çevik qüvvə ilə məharətli döyüş taktikaları seçərək Ağdamın neçə-neçə kəndini düşmənlərdən təmizləyir. Düşmən üzərinə bütün həmlələri böyük uğurlarla nəticələnir. Şirin Mirzəyevin təşkil etdiyi könüllü döyüşçü dəstəsi ilk vaxtlar onun öz kəndçiləri və qohum-əqrəbalarından ibarət olur. Sonralar göstərdiyi igidliklərə, apardığı uğurlu əməliyyatlara görə onu alay komandiri təyin edirlər. Bütün bunlar o dövrdə cəbhə bölgələrini qarış-qarış gəzən şair Ələmdar Quluzadənin gözləri önündə baş verən tarixi reallıqlardır.

1992-ci illər şeirində Bəxtiyar Vahabzadənin, Xəli Rza Ulutürkün, Məmməd Arazın, Ələmdar Quluzadənin poeziyasında Qarabağ müharibəsi döyüşçülərinin real portreti canlandığı kimi, bu gün xalqımızın yaşadığı 44 günlük Vətən müharibəsində zəfər qazanan döyüşçünün rəşadəti sözün əsil mənasında poeziyanın misralarından daha yüksəkdə dayandı. Sabir Rüstəmxanlının, Zəhid Xəlilin, Vahid Əzizin, Ümid Nəccarinin, Məmməd İsmayılın, Emin Pirinin, Əlizadə Nurinin, Avdi Qoşqarın, Məhirə Abdullanın, Xanım İsmayılqızının, Elnur Uğurun, Vaqif Aslanın, Oğuz Alparslanın, Elvin İntiqamoğlunun və yüzlərcə şairin yaradıcılığı döyüşçü əsgərlərimizin vətən uğrunda mübarizələrini, bu yolda canlarını qurban vermək sevgilərini, Vətən sevdalılarının obrazlarını canlandırdı.

İlk öncə döyüşçü şairlərin şeirlərindəki döyüşçü obrazından bəhs etmək istəyirəm.

Emin Piri 44 günlük müharibədə qələmini süngüyə çevirən şairlərimizdən biridir. Yəqin, müharibədən öncə bunları yazmışdı, döyüşüb torpaqları xilas etməyi elə onda qarşısına məqsəd qoymuşdu, şəhidlər xiyabanında olanda. Yaşca özündən kiçik, şəhid olan əsgərlərin məzarları önündə bir əsgər yetişmişdi.

Bu yaşına görə

Şəhidlər Xiyabanında

18 yaşlı

baş daşları

utandırdı mənə.

Məndən kiçikdi hələ

Məndən öncə doğulanlar

əmi deyib

Qarabağ Azərbaycandır!

üstümə qaçır başdaşları

bir əsgərin ölüm günü

baş daşının doğum günüymüş. (2)

Torpağı uğrunda canlarından keçən bu əsgərlərin qanı yerdə qaldığı, torpaqları düşmən tapdığı olduğu üçün özünü qınayan bir gənc sonradan döyüşçü olmaq, torpaqlarını azad etmək üçün bu məzarlar önündə xəcalət çəkə bilirsə o mübariz əsgər ola bilər.

Şəhid məzarlarını

mərmərə бүkdük,

daş qoyduq başlarına

qalxa bilməsinlər

üzümüzə түpürməyə.

(Emin Piri, “Başdaşları utandırdı məni”)

Emin Piri döyüşçü, əsgər kimi ön cəbhədə olsa da, poeziyasında əks etdiyi əsgər haqqında yaşananlar arxa cəbhədə də cərəyan edir. Əsgər və onun valideynləri, əsgər və onun həyat yoldaşı, əsgər və onun körpə balası. Bu şeirlərdən də görünür ki, o nə həyatda, nə də ki, şeirlərində özünü düşünməyib. Elə müharibədə döyüşçü məhz belə igidlər ola bilər. Canını xalqı uğrunda, torpaqları uğrunda, ailəsi uğrunda, əzizləri uğrunda qurban verə bilən insan döyüşçü və şəhid ola bilər.

“Şəhid oğlunun dedikləri” şeirində bir ana var, bu ananın müharibədə şəhid olan ərinə demək istədikləri o qədər reallıqlar var ki, əsil müharibə nədir və döyüşdə şəhid vermək nədir, bu canlı tabloda görmək, yaşamaq olur.

Anamı heç elə görməmişdim

Atamı gətirəndə sıxmışdı əllərini...

Camaat görməsəydi

Yumruqlardı atamı:

“bu iki yetimə bəs kim baxacaq?!”

Müharibə həqiqətlərini, döyüşçünün arxa cəbhə üçün narahatlıqlarını və nigaranlıqlarını Emin Piri əslində elə cəbhədə olduğu üçün belə real verə bilib. Ailələri, valideynləri, körpələri üçün bu qədər acı həqiqətləri görə bildikləri halda canlarını Vətən üçün qurban edə bilən döyüşçülər Emin Piri poeziyasında əks etdirilə bilər. Qazi olan bir döyüşçü obrazı da var şairin poeziyasında:

Müharibə əliliydi babam,

Qarabağ Azərbaycandır!

Aldığı təqaüdün qəpiklərini

Gizlədərdi əlində.

“Tapın görüm, hansı əlimdədi?

Pul, tapanındı”

Oynardı bizimlə.

Ancaq heç vaxt tapmadıq

Qəpikləri hansı əlində gizlətdiyini.

Görəsən, bilirdimi

Biz bilirik

Bir əlini müharibədə itirdiyini...

(“Babamın əlləri”)

Şairin “Sükutlu səngər”, “Ayağım özümdən qeyrətli çıxdı”, “Sağ qalan varmı?” ...şeyirlərində döyüşçülərimizin yaşadığı müharibə ağrıları və həqiqətləri poetik ifadəsini tapır.

Əsgər sinəsi axtarır

isinməyə

fevral şaxtasından

üşüyən güllə.

Müəllif döyüşçünün hər dəqiqə üz-üzə olduğu o anı ifadə etməsi ağırlı və eyni zamanda poetik anlamda güclüdür. 3-4 bəndlik şeirdə ön cəbhə-döyüşçünün yaşadığı həqiqət və arxa cəbhədə döyüşçüyə aşiq bir qızın sevgisi canlanır. Şairin hər əsgərin ölümü ilə “hər əsgər tabutu, bir ağ gəlinliklə köçər...əsgər deyil, sevən qızın arzularını götürüb gedər, hər atılan güllə” ifadəsi əslində müharibə dəhşətinin ən real faciəsidir. 3-4 bənddən ibarət şeirdə ön cəbhəylə arxa cəbhə bir araya gəlir.

Gecənin yarısı səngərə məktub yazan bir qızın, anasının “hələ yatmamısan” sorğusu və “üşüyürəm, ana, odun atıram sobaya” deməsi ən qiymətli poeziya nümunəsidir. Sevən qızın əsgər yolu gözləməsi poeziyamızda yeni bir tapıntı olmasa da, amma sonrakı məqamda sevdiyini itirən qızın sevgilisini itirməsində şair tərəfindən özünə məxsus şəkildə ifadəsi cəbhədəki ağırlı anların dəhşəti ilə yadda qalır.

Daha

gecələri oyaq qalmağa

soba yanında məktub yazmağa,

yalandan üşüməyə,

sobaya odun atmağa

ehtiyac yoxdu...

Qarabağ Azərbaycandır!

tağım komandirinin

səngərdən qıvrıla-qıvrıla

boğuş səsi gəlir:

kimsə sağdır?!

“İtirilmiş əllər” şeirində isə bir sevən qızın düşüncələri ağırlı və təsirlidir. Söhbət əlini itirmiş əsgərdən gedir. Hər zaman görüşəndə gözü əsgər sevgilisinin əlində olardı. Qız ona gül gətirən əsgərin yenə də gül gətirib-gətirməyəcəyini düşünərdi. Artıq ona gül verən o əllər yoxdu, sadəcə kitab vərəqlərində qurudulan o gül var. Və o qız sevgilisinin əllərini o güllərdə axtarır. Şeirlərinin çoxunda olduğu kimi bu şeirdə də arxa cəbhədəki hadisələr ön cəbhənin dəhşətlərini əks etdirir.

Görüşəndə

Sevgilisinin əlində

gözü axtarardı

ona veriləcək gülləri.

İndi

Kitabları arasında qurutduğu

Gül ləçəklərində axtarır

Sevgilisinin cəbhədə itirdiyi əlləri.

(“İtirilmiş əllər”)

Emin Pirinin yaratdığı döyüşçü-əsgər obrazı ən şox onun itirdiyi əli və yaxud ayağı ilə yadda qalır.

Oğuz Alparslan da 44 günlük müharibədə qələmini silaha dəyişən oğullarımızdandır. İllər əvvəlki şeirlərində Xocalı faciəsini iliklərinə qədər yaşayan şair sanki bu faciəmizdən bir Azərbaycan oğlu kimi əzilir, qüruru qırılırdı. Oğuz Alparslan “Türkəm mən” şeirində özü-özünə söz verib, and içirdi. Şair 44 günlük savaşa da yollananda həmin şeiri səsləndirmişdi.

Al qana boyanan,

Al bayrağım var,

Sinəmdə döyünən,

qurd ürəyim var,

mənim bükülməyən,

Türk biləyim var,

Türkəm mən!

Bozqurdam sözümün

Qarabağ Azərbaycandır!

ağasıyam mən,
Şimşək tək gurlayıb,
Çaxasıyam mən,
Dönüb Qarabağın yanan
köksünə,
yurdum Xocalıya yağasıyam mən. (3)

(Oğuz Alparslan “Türkəm mən”)

Bu şeirlər zəfərə gedən yolun başlanğıcıdır. Bu ürəklə savaşa yollanan əsgərin qələbə qazanmaması mümkünsüzdür. Savaştan sonrakı şeirində döyüşçünün məramı, amalı daha çox bəlli olur. Xocalıda erməni vəhşiliyini yaşayan qız-gəlinlərimiz, Azərbaycan qadını Oğuzun gözləri qarşısından bir an belə silinmədiyi Xocalıda erməni təcavüzünə məruz qalan bir körpə qıza yazdığı şeirdən məlum olur. Qələbə sevinici ilə vətənə dönmən döyüşçü-şair Xocalı faciəsində erməni vəhşiliyinə məruz qalan körpə qızcığazla dərdləşir. Döyüşçü-şairin bu zəfərdən sonra bir az da olsa vicdanı rahatlıq tapdığı məlum olur.

Yaddaşımın qan yeri,
Oyan! Qaldır üzünü...!
Bax...sökülür dan yeri
“Otuz il” lik yaddaşına
bir daş at,
Xocalımın dəhşətini yaşayan,
Erməni nifrətini öz bədənində
Daşıyan,
O balaca qızcığazın,
ağrıları dindimi?

Qarşımızda türk oğlu var və bu oğul düşməndən az da olsa qisasını alıb. Əslində poeziyanın real döyüşçüsüdür Oğuz Alparslan. Poetik təfəkkürü reallıqdan tam ayrılı bilmir. Azərbaycan döyüşçüsünün düşüncəsi, qüruru bir istiqamətə yönəlib. Bu istiqamət ədalətin bərpasına tuşlanır. Döyüşçülərimizin təfəkkürü, gücü və mübarizəsi ədalətə xidmət edir, və ona görə də bu müharibə zəfərlə yekunlaşdı. Müharibədən zəfərlə dönmən döyüşçü üzünü o məsum qızın xatirəsinə tutur. “Xocalıdan danışsam, ağrın dinərmə bir az?” bu sorğu kövrək duyğular oyatmaqla yanaşı iğid oğullarımıza qarşı fəxarət hissini gücləndirir. Əslində bu sualdan bir çox həqiqətlər də bəlli olur. Bu sualların illərdi döyüşçü-əsgərlərimizin ürəyində onlara əzab veridiyi bəlli olur.

Anam, bacım...qızcığaz,
Xocalıdan danışsam,
Ağrın dinərmə bir az?

Qarabağ Azərbaycandır!

Ayağın isinərmi?

Ürəyin isinərmi?

(Öğuz Alparslan “Adsız şeir”)

Bu sonluqdan içində az da olsa rahatlanan bir döyüşçü obrazı deyil, real bir döyüşçü görürük

Elvin İntiqamoğlu da 44 günlük Qarabağ müharibəsində döyüşən şairlərimizdəndir. Onun yaradıcılığında da müharibənin faciəsi canlandırılıb. Elvinin “Mühasirə” başlıqlı şeirində bir günlük müharibə həqiqətlərinin real yaşantılarını görürük. Şeirdə mühasirəyə düşmək təhlükəsini anladan döyüşçü-şair mühasirənin ölümdən ağır olduğunu anladır, şeirdə ölümdən deyil əsir düşməkdən ehtiyat edən əsgərlərin yaşantıları canlandırılır.

Rabitə xətlərindən asılı qalıb

Komandır:

Kömək edin, cənab

Polkovnik leytenant,

Kömək göndərin bizə;

Etibarsız çıxdı rabitə daşı...

Təki Vətən sağ olsun,

Çıxarın daraqları-

İçindən hərə bir güllə götürsün

Atsın cibə:

Ola bilsin oldu bizlər üçün son

Müharibə:

Mən onda bildim güllənin

Tərifin-

Bir dəqiqəlik sükut,

Bir ömrlük göz yaşı. (4)

(Elvin İntiqamoğlu “Mühasirə”)

Müharibə həqiqətlərinin əksi döyüşçü-şair dilindən təbii və təsirli verilməklə yanaşı həm də döyüşçü obrazının boyasız və real əksini görmək və müharibə faciəsini yaşamaq mümkündür.

Şairin “Yağış suyu” (Müharibə xatirələrindən) silsilə şeirlərindən birində uca Tanrıyla bir döyüşçünün söhbəti yer alır. Qan yerinə yağış suyunun axmağını istəyən gənc döyüşçünün Tanrıyla söhbəti elə səmimi və içdən ifadə edilib ki, Azərbaycan əsgərinin bu savaştan üzü ağ çıxmasını, Allahın o igidləri qorumasını döyüşçü-şairin dilindən həyacansız dinləmək olmur. Bu ifadələrdə

Qarabağ Azərbaycandır!

relliqlə bədiilik birləşərək canlı tablolar yaradır. Tanrı və savaşa hər dəqiqə ölüm ilə pəncələşən döyüşçü obrazı bitkin və canlıdır. “Allahım, bizləri sən qorudun, yenə qoru, qoyma, suya uduzaq, əlinlə sıx, suyun çıxart buludun...” döyüşçü şairin özünəməxsus düşüncəsi və duyumu maraqlı və fərqlidir. Bəlkə də Elvin buludların ağlamasını ona görə istəyir ki, anaların göz yaşını görmək bütün döyüşçü əsgərlər kimi onu da var ikən yox edir. Döyüşçünün yanında onu qoruyan ana yoxdu, yalnız göy üzündən onun ədalətli savaşını izləyən Tanrısı var. Döyüşən şairin axan qana fəlsəfi baxışı düşündürücüdür. Qanın yerinə yerdə yağış gölməçəsini yaratmaq üçün çırpınan döyüşçü Tanrıya sığınır. Tökülən düşmən qanı “Vətənin can yerinə” axdıqca əslində vətən azad olur, vətən olur, ideyası yeni olmasa da mükəmməl poetik ifadədir.

Axır düşmənin qanı

Vətənin can yerinə-

Yerdən narahat olma,

Sən su tök göydən yerə qan yerinə...

Döyüşçü şair qələbimizi, zəfərimizi bir az da palçıqlı gölməçələrə, yağış suyuna, onu yağdıran Tanrıya borclu olduğumuzu diqqətə çatdırır. Son bənddə Tanrıdan Qarabağımızın suyunu içə bildiyi qədər yağış istəyir. Bəlkə 30-illik həsrətimizi, nisgilimizi ancaq yağış suyu yuyub, təmizləyə bilər və ya erməni tapdağında qalan torpaqlarımız yağış suyundan sonra dirçələr, rahatlıq tapar və paklaşar.

Həsrətində olduğumuz torpağı

daddırdı bizə

Palçıqlı gölməçələr...

Qoyma, yağış dayansın,

Qarabağ suyunu içənə qədər...

Müəllifin ”Pəncərə” şeirində də fəlsəfi düşüncə maraqlıdır. Pəncərədən Qarabağa baxan döyüşçü-şair. Şeirin ilk misralarında Laçınla bağlı narahatlığı poetik sətirlərdən duymaq olur. Pəncərəni varlığını müxtəlif mənada diqqətə gətirən şair üç bəndlik şeirdə pəncərəni açmaq, qırıq pəncərəni bitişdirmək, pəncərəni örtmək ifadələrini dəyişik ideyada əks etdirir.

Bakı dəhlizindən yaxşı görünmür

Laçın pəncərələri-

Havası çatmır Vətənin, boğulur,

Açın pəncərələri...

İkinci bənddə;

Otuz ildən sonra bağlaya bildik

Açıq pəncərələri-

Bitişdirdi torpağın şəhid qanı

Qırıq pəncərələri...

Qarabağ Azərbaycandır!

Sonuncu bənddə isə keçmiş qapamaq istəyən şair, bütün pəncərələrin örtülməsini arzu edir.

Qapıdan qovulan bir də gəlməsin,
Tutun pəncərələri-
Keçmişimiz təkrarlanmasın, örtün
Bütün pəncərələri...

(Elvin İntiqamoğlu “Pəncərə”)

Elvinin “Şəhid qızı” şeirində isə reallıq önə keçir. Bir şəhid qızının yaşantıları, anasının övladını necə ovundurması, yalan danışmağa məcbur oması diqqət çəkir. Bir ananın bu yalanları demək zorunda qalması çox real boyalarla işıqlandırılır. Ananın hər dəfə atasından oyuncaq istəyən qızına oyuncaq alması, atasını görmək istəyən övladına “Atan yatıb sən də yat, işdən gəlsin yuxuna, evə gəlməyənədək” – deməsi yetərincə müharibə ağrıları, şəhid verən qadınların yaşantılarını əks etdirir. Hələ ana çox yalanlar deməyə məcbur olacaq. Bunların içərisində ananı ağrıdan bir məqam da var ki, bu, ananın qızına qurduğu xəyalla bağlıdır. Hər qızın arzusu ona elçi gələndə atasının elçilərinin qarşısına çıxması, qızına xeyir-dua verməsidir. Amma şəhid qızı bu arzudan da məhrum olacaq. Elvin ananın dilindən bu istəyi də poetikləşdirir ki, bu misralar ana kədərinin real boyalarla mükəmməl təsvirini ifadə edir.

Anan yalan danışır:
Atanın qismətinə əzrayıl elçi düşüb,
Sənin elçilərini
Qarşılaya bilməyəcək-
Toyunda qız atası
Ürəyindən keçənləri
Arzulaya bilməyəcək...

Bunlar yaşanan reallıqlardır. Şəhidlərimiz torpaq uğrunda canlarını qurban verməklə yalnız öz həyatlarından keçmirlər. Onların ailələri, xanımları, övladları da həyatlarında yaşaya biləcək bütün gözəllikləri qurban verirlər. Bu baxımdan bu məzmunadakı bütün nümunələr təsirli və ağrılıdır. Bəzi məqamda Şəhid ailələrinə dövlətin və xalqımızın dayaq durması da hətta belə şəhid övladlarının xüsusi ilə duyğusal yaşantılarına təsir göstərə bilmir. Aşağıdakı misralar da bu baxımdan reallıqlara söykənir.

Anan yalan danışır:
Yalanlar da atan kimi bir gün yoxa çıxacaq-
Sınıf yoldaşların sənə “Şəhid qızı” deyəcək...
Bilirsənmi nədi ən qəribəsi?
Tarix dərində ağlaya-ağlaya

Qarabağ Azərbaycandır!

Yazacaqsan lövhəyə:

“İkinci Qarabağ müharibəsi...”

(Elvin İntiqamoğlu “Şəhid qızı”)

Son misradakı “İkinci Qarabağ müharibəsi” ifadəsi ilə müəllif 44 günlük müharibənin bizə yaşatdığı zəfər sevincləri ilə bərabər, torpaqlarımızın azadlığı uğrunda verdiyimiz şəhidlərimizi də yada salır.

Əlizadə Nurinin “Yaralı əsgər haqqında ballada” adlı şeirində yaralanmış əsgərin düşüncələri təsirli olduğu qədər də qürurvericidir.

Ayaqlarını sərhəd dirəkləri kimi

Basdırmışdı ana torpağa.

Bir addım da geri çəkilmirdi yaralı əsgər.

...Qara torpaq tənzip kimiydi,-

yaralı əsgər torpaqla sarı-mışdı

yarasını.

Şeirin sonrakı misrasında əsgərin dilindən verilən ifadədə Vətənə olan əvəzsiz sevgi hissləri əks edilib. Döyüşçü aldığı yaradan yaddaşının itəcəyini düşünür, əslində ayağını qurban verən döyüşçü Vətənə naminə canını qurban verib, deyə bilərik, amma bu döyüşçü üçün azdır. Yaddaşını itirsə Vətənini unuda bilər, deyə düşündüyü üçün Vətənə müraciət edir. Bu müraciətdə Vətən sevgisinin yaralı döyüşçü üçün əvəzsiz olduğu aydın olur.

... Torpağını öpüb pıçıldadı

yaralı əsgər

yaddaşını itirsəm belə

yadımdan çıxan deyilsən, vətən. (5)

(Əlizadə Nuri “Yaralı əsgər haqqında ballada”)

Hüseyn Bağiroğlunun “Azərbaycan əsgəri!” şeiri isə Azərbaycan əsgərinin vəsfidir deyə bilərik.

Haçan qanın qaynadı

Yer yerindən oynadı.

Sən bu vətən uğrunda

Savaşdan heç doymadın

Ey tarixin ilkəri,

Azərbaycan əsgəri!

İman dolu köksünə

Qarabağ Azərbaycandır!

Nə ox, nə güllə dəysin.

Uca Tanrı düşməni

Sənin əlinlə döysün.

Hünərinə sevinib

Coşsun Araz, Həkəri...

Ey tarixin ilk əri,

Azərbaycan əsgəri! (6)

(Hüseyn Bağiroğlu “Azərbaycan əsgəri!”)

Şövkət Şuşalı Əsgərlərimizin hünərini özünəməxsus şəkildə poetikləşdirir. Əsgərlərimizə oğullar deyə müraciəti belə xalqımızın, ziyalılarımızın döyüşçülərimizə yüksək sevgisindən xəbər verir. Savaşın başladığını eşidən şairə Cəbrayıl rayonunda qəbri qalan anasına göz aydınlığı verir. “Oğulların gəldi ana” deyərək döyüşçü oğullarımızla fəxr edir, kor düyün adlandırılan otuz illik vətən həsrətimizi dilə gətirir.

Açılıbdır o kor düyün,

Haqqın çatır indi öyün.

“Düşmən çəpəri”- dediyin,

Oğulların gəlir, ana!

Sadə, aydın və səmimi hisslərlə yazılan şeir xalqımızın bütün ağbırçək qadınları adından ifadə edilir. Uzun illər ana məzarına həsrət şairənin sevincinin həddi-hüdudü yoxdu. Şeir folklor motivlərinə kökləndiyi üçün daha şox oxunaqlıdır. Şairənin sevinci ilə bərabər qürur və iftixar hissi də şeirin dəyərini artırır. Misralarda həm məzmunca həm də formaca poetik obrazı görmək olur. İllər həsrətlisi ana və qəhrəman döyüşçünün obrazı birləşərək vəhdət təşkil edir. Azərbaycan bayrağını açıq səmadən seyr edən ananın sevinci əvəzsizdir.

Əldən-ələ gəzir bayraq,

Göy üzündə süzür bayraq.

Haqqı qanı ilə alacaq,

Oğulların gəlir, ana! (7)

(Şövkət Horovlu “Oğulların gəlir, ana!”)

Faiq Hüseynbəylinin “Vətən nəğmələri” silsilə şeirlərində müharibənin görünən və görünməyən tərəfləri oxucunu təsirləndirməklə yanaşı, burada vətənə olan sevgi və məhəbbətin qoxusunu belə hiss etmək olur. Şeirdə Murovdağın möhtəşəmliyi, Gəncənin 30 illik yuxudan oyanması və mübarizə meydanına atılan igidlər təsvir edilir. Şeirdə əsgər görünməsə də onun

Qarabağ Azərbaycandır!

qalibiyyəti əks edilir. Ali Baş Komandanın əmri ilə 30 ildən sonra torpaqları uğrunda mübarizəyə qalxan igidin “daha sülh ola bilməz” ifadəsi vətən oğullarının bu qisasa münasibətini ifadə edilir.

Daha sülh ola bilməz,
Axar sular durula bilməz!
Cənab Ali Baş Komandan,
Hörmətli zati aliləri,
Zəfər xəbərlərin xalqın ürəyinə su səpir,
Hər-f-hər-f, söz-söz, sətir-sətir,
Təşnə könüllərə məlhəmdi
Bütün çıxışların! (8)

(Faiq Hüseynbəyli “Vətən nəğmələri”)

Müəllif əsgərlərimizə yazdığı şeirlərdə isə döyüşçülərimizə can yangısı ilə arzusunu ifadə edir. Əsgərlərimizi necə olursa olsun, sağ-salamat görmək istədiyini bildirir.

Düşmən hiyləsi aldatmasın səni,
Namərd gülləsi udmasın səni.
Ayıqsan! Ayıq ol!
Adına layiq ol!
Mənim qeyrətli əsgərim,
Səni sağ-salamat istəyəm!

Qalib gələn əsgərinə dünəni-tariximizi xatırladan şair “Tarixlərə sən yazdığın səhifədir, bir zamanlar uduzduğun səhifədir” deyərək dünənki ordumuzla bu günkü ordumuzun fərqlərini də yada salır. Azərbaycan yaratmısan deyərək, Azərbaycan əsgərinin bu günkü gücünü xatırladır. Şeirinin sonunda isə dünəni tənqid etmir, əksinə dünənki ordumuzun bu gün zəfər çalan ordunu yaratmasına poetik biçimdə aydınlıq gətirir.

İndi gücə güc qatmısan,
Bütöv-şanlı, ulu-azad
Azərbaycan yaratmısan!
Ata əsgər, oğul əsgər,
Sağ ol, əsgər!
Sağ ol, əsgər!

Dünənki ordumuzla bu günkü ordumuz arasındakı körpünü, bağını əks etdirməyi qarşısına məqsəd qoyan müəllif atanın və oğulun vətəni qorumasını və qalib gəlməsini çox poetik anlamda ifadə edib.

Qarabağ Azərbaycandır!

Aşağıdakı misrada isə qalibiyyətimizi əks etdirən müəllif Azərbaycan əgərinin düşməni “iti qovan” kimi qovmasını yumorlu bir şəkildə ifadə edir.

Sən qoyuldu 30-illik həsrətə,

Yaşamadığı torpaqlardan

Qovdu igidlərimiz düməni

İti qovan kimi.

(Faiq Hüseynbəyli “Vətən nəğmələri”)

Avdi Qoşqarın “Azərbaycan əsgəri şeirində isə döyüşçülərimizin rəşadəti, qeyrəti sanki bir fırça ilə işlənmişdir. Şeirdə əsgərlərimizin tərənnümü də yer alır, ordumuzun nələrə qadir olduğunu görmək olur.

Sən millətin yenilməz bətnindən

Qopan tufan,

Sən millətin torpağa

Caladığı təmiz qan,

O qanın işığında

yuyunur Azərbaycan

Görünür üfüqlərdə hürriyyətin al rəngi-

Azərbaycan əsgəri. (9)

(Avdi Qoşqar “Azərbaycan əsgəri”)

Azərbaycan poeziyasında döyüşçü əsgər obrazını əks etdirən yüzlərcə şeir və poema artıq ədəbiyyatımızın dəyərli poeziya nümunələrinə çevrilib. Bu mövzu tənqidçi və ədəbiyyatşünasların diqqət mərkəzindədir. Günümüzün ən aktual mövzusu olan Azərbaycan əsgərinin şanına, hünərinə hələ çox şeirlər, dastanlar yazılacaq. Bu məqalədə bir neçə şairin poeziya nümunəsi ilə tanış olduq, bu istiqamətdə araşdırmalarımız davam edir. 30-illik Qarabağ həsrətini bu xalqa unutturub, zəfər sevincləri yaşadan Azərbaycan döyüşçüsünün obrazı hələ ədəbiyyatımızda uzun illər canlanacaq.

Ədəbiyyat

Yəhya Seyidov, “Qəhrəman və həyat”, “Azərbaycan ədəbiyyatı məsələləri”, Bakı, 1964, s.7

Emin Piri, “Müharibə şeirləri”, “Ədəbiyyat” qəzeti, 4.03.2021

Oğuz Alparslan, “Türkəm mən”, “Azad Qələm” jurnalı 3.1.2021

Elvin İntiqamoğlu “Mühasirə”, “Azad qələm” jurnalı 3.2.2021

Əlizadə Nuri, “Yaralı əsgər haqqında ballada”, “Ədəbiyyat” qəzeti, 17.02.2021

Şövkət Horovlu, “oğulların gəlir, ana!”, “Ədəbiyyat” qəzeti, 04.12.2020

Qarabağ Azərbaycandır!

Hüseyn Bağirov, “Azərbaycan əsgəri”, “Ədəbiyyat” qəzeti, 04.12.2020

Faiq Hüseynbəyli, “Vətən nəğmələri”, “Ədəbiyyat” qəzeti, 18.02.2021

Avdi Qoşqar, “Azərbaycan əsgəri”, “Ədəbiyyat” qəzeti, 12.01.2021

30 sentyabr. – 2021. <https://kayzen.az/blog/azerbaycan/26982/azad-%C5%9Fu%C5%9Fan%C4%B1n-poetik-ifad%C9%99si.html>